

Проців Лілія Йосипівна,*Тернопільський національний педагогічний університет**імені Володимира Гнатюка,**вул. М. Кривоноса, 2, м. Тернопіль, 46027**LilijaB@ukr.net*

ORCID iD: 0000-0002-72632133

ІСТОРІЯ МУЗИЧНОЇ ПЕДАГОГІКИ В УКРАЇНІ: ФЕНОМЕН МИСТЕЦЬКИХ ДИНАСТІЙ

У статті висвітлюється мистецький шлях представників династії Крушельницьких (Ставниковичів). Поняття «династія» розглядається як духовний зв'язок багатьох поколінь однієї родини, індивідуальне підсвідоме, яке формує родові (колективне) підсвідоме, акумулюється та утверджується у наступних поколіннях. Метаісторичний підхід, який покладено в основу методології дослідження, актуалізує роль «первинних колективів» та спільнот (сім'ї, роду, громади, конфесійних об'єднань, нації), які є незмінними структурами у розвитку історії. Об'єктом історії музичної педагогіки в Україні як метаісторії постає феномен династій — творчих, наукових, педагогічних.

Ключовою персоною музичної династії Крушельницьких стала Соломія — всесвітньо відома українська співачка, талановита драматична акторка, педагог. Продовжили вокально-мистецькі традиції родини Ганна Крушельницька, Одарка Бандрівська, Ірина Маланюк та інші. Життєвий та творчий шлях митців з роду Крушельницьких — шлях накопичення індивідуального творчого досвіду, мистецьких традицій багатьох поколінь родини, досвіду історії, який став унікальним підґрунтям розвитку української культури, духовного розвитку народу.

Ключові слова: мистецькі династії, родина Крушельницьких, вокальне виконавство, метаісторія, творча діяльність.

Проців Л.И.**История музыкальной педагогики в Украине: феномен художественных династий**

В статье освещается путь в искусстве представителей династии Крушельницких (Ставниковичей). Понятие «династия» рассматривается как духовная связь многих поколений одной семьи, индивидуальное подсознательное, которое формирует родовое (коллективное) подсознательное, аккумулируется и утверждается в последующих поколениях. Метаисторический подход, который положен в основу методологии исследования, актуализирует роль «первичных коллективов» и сообществ (семьи, рода, общины, конфессиональных объединений, нации), которые являются неизменными структурами в развитии истории. Объектом истории музыкальной педагогики в Украине как метаистории становится феномен художественных династий — творческих, научных, педагогических.

Ключевой персоной музыкальной династии Крушельницких стала Соломия — всемирно известная украинская певица, талантливая драматическая актриса, педагог. Продолжили вокальные традиции семьи Анна Крушельницкая, Одарка Бандрівська, Ирина Маланюк и другие. Жизненный и творческий путь представителей рода Крушельницких — путь накопления индивидуального творческого опыта, художественных традиций многих поколений семьи, опыта истории, который стал уникальной основой развития украинской культуры, духовного развития народа.

Ключевые слова: художественные династии, семья Крушельницких, вокальное исполнительство, метаистория, творческая деятельность.

Protsiv L. Y.**History of Ukrainian Music Pedagogy: phenomenon of artistic dynasties**

The article discusses the phenomenon of the artistic dynasties in Ukraine, and in particular the one of the Krushelnitskys (the Stavnkyovyches). The concept of “dynasty” is treated as a spiritual connection of many generations of one family and the individual subconscious, forming the generic (collective) subconscious and superconscious. It is gradually accumulated and established in each succeeding generation.

The metahistorical approach, which lies in the basis of the research methodology, actualises the role of “primary collectives” and communities (family, confessional associations, nation etc), which are cross-cutting structures in the development of history. It is not only the horizontal of relations within one or two generations, but also the horizontal of spiritual experience acquired and preserved by a family for many generations. The subject of Ukrainian musical and pedagogical history as a metahistory is the phenomenon of dynasties — creative, scientific, pedagogical, from the plexus of which the spiritual culture of Ukraine was once created and continues its development nowadays.

The type of artistic activity of the older generation of the dynasty largely determines the choice of life path, profession, “life trajectory” made by the representatives of subsequent generations. The descendant of one or another dynasty gets a chance to realize a certain social role, to gain a predetermined profession due to devotion to family traditions, a unique environment that is transformed into the inner world of each family member. The creative dynasties of the Lysenkos, Krushelnytskys, Kolesses, Drahomanov-Kosaches, Starytskys, Barvinskys, Nyzhankivskys, Rudnytskys, Shukhevychys and others can serve as examples.

A striking example of hereditary creative “relationships” within many generations is the Krushelnytsky dynasty, which originated in the depths of the artistic spirit of the Ukrainian people. The key figure of the musical dynasty was Solomiya Krushelnytska — a world-famous Ukrainian singer, a talented dramatic actress, a teacher who had a brilliant career, promoted Ukrainian folk and professional art.

The vocal and artistic traditions of the family were continued by Hanna Krushelnytska (Solomiya’s younger sister), Odarka Bandrivska (niece of the famous singer) — a pianist, chamber singer, teacher, and Iryna Malanyuk (niece of S. Krushelnytska) — a soloist of opera houses of Vienna, Graz, Zurich and Munich. All performers reached artistic perfection and European recognition. The creative dynasty of the Krushelnytskys family created the highest spiritual values of the Ukrainian people, became a symbol of patriotism, civic self-consciousness, continuity of national artistic traditions. The way of life of the Krushelnytsky family is the way of accumulating the experience of history, which became a reflection of the historical destiny of the people, the creation of life, which became the result of the experience of dozens of past generations. The richer the historical and cultural experience of the people is, “the greater the chances for its self-preservation” are.

Key words: *artistic dynasties, the Krushelnytskys family, vocal performance, metahistory, creative personality.*

© Київський університет імені Бориса Грінченка, 2020

© Проців Л.Й., 2020

Постановка проблеми.

Динамічні соціокультурні процеси в Україні, стрімкий розвиток інформаційних технологій, тотальна комерціалізація життя призвели до нівелювання цінності людської особистості, зниження рівня духовних запитів переважної більшості членів сучасного суспільства. Культура пов’язує в єдине ціле минуле, сьогодення та майбутнє, а також трансформує історичний досвід у цінності буття, творчості та духу, формує світ людини за критеріями віри, правди і краси. В основі української етногенези історична пам’ять народу, яка передається з покоління в покоління і втілюється у його духовних надбаннях.

Мета статті — простежити зумовленість індивідуальних творчих рис представників династії Крушельницьких (Ставниковичів) генетичним та духовним зв’язком, історичним досвідом багатьох поколінь. Феномен мистецької династії — зв’язок багатьох поколінь однієї родини, індивідуальне підсвідоме, яке формує родове (колективне) підсвідоме та надсвідоме й утворюється у наступних поколіннях. У процесі дослідження феномену необхідно брати до уваги спадкові психічні риси даного родинного

об’єднання, «домінантні зацікавлення», «ступінь обдарованості», культуру та традиції родинних взаємин, почуття громадського обов’язку, «духовну гідність», які завжди були притаманні представникам української творчої інтелігенції [9, 51].

Феномен династії як сукупність специфічної генетичної інформації, яка формує індивідуальність її представників та їхні «антропологічні дані», характеризує фізичні особливості, вдачу, характер, «спосіб входження у життєвий топос», спосіб соціалізації. Творення особистості, духовне самовдосконалення, її «сходження до самого себе» є безперервним процесом, який відбувається впродовж всього земного буття людини. «Людська особа — це завжди проєкт стати людиною, і тому потрібні зусилля для підтвердження своєї людяності» [5, 59].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Феномен українських мистецьких династії досліджується в музикологічних студіях Т. Булат, В. Грабовського, Н. Кашкадамової, Л. Кияновської, К. Колесси, У. Молчко, С. Павлишин, Т. Філенка, Б. Фільц, З. Штундер та інших. Системні дослідження родоводу Крушельницьких належать Д. Білавич, М. Головащенко, Якиму та Роману Горакам, Н. Зюбровській, П. Медведику,

Р. Мисько-Пасічник, Левку та Володимиру Тарнавським, Г. Тихобаєвій та іншим.

Династичні студії суттєво доповнює мемуарна література, яка висвітлює життєпис родин устами учасників історичної драми. Важливим свідченням історичних та мистецьких подій в Україні у ХХ столітті є спогади М. Антоновича, О. Барвінського, О. Блавацької (з роду Крушельницьких-Ставниковичів), А. Вахнянина, О. Кошиця, Л. Крушельницької (з роду Чулевичів), І. Маланюк та багатьох інших вчених та митців, чий життєвий шлях став відображенням української історії, розвитку національної науки та мистецтва.

Важливу роль для створення цілісної картини у вивченні українських мистецьких династій відіграють збірники наукових праць, статей, матеріали наукових конференцій, присвячених вшануванню творчих та наукових особистостей, дослідженню їхнього родоводу, суспільних та приватних взаємин. Доповнюють життєпис, висвітлюють мало-відомі сторінки життя та творчості видатних митців спецвипуски журналу «Музика»: у 2013 році (до ювілейних дат М. Лисенка), у 2014 (з нагоди 125-ї річниці від дня народження Л. Ревуцького), газета «Соломія» (Тернопіль) тощо.

Методологія дослідження. Наукова проблематика українських мистецьких (письменницьких) династій активно висвітлюється в літературознавчих студіях, які започаткували ще Г. Цеглинський, І. Франко, М. Донцов. Серед сучасних дослідників історії літератури через призму родинних зв'язків — І. Денисюк, О. Забужко, С. Лисенко, Ю. Тичина, Т. Чухліб та інші. Серед сучасних культурологічних досліджень, які відображають антропологічну модель бачення світу, актуалізуються такі наукові підходи, які засвідчують людинознавчу природу літератури. Серед них — династичний принцип аналізу, який передбачає вивчення історії літератури крізь призму творчої діяльності представників мистецьких родин [9, 51].

На думку вченого-філолога, професора І. Денисюка, у процесі дослідження феномену творчо обдарованого роду необхідно опиратись на комплексно-синтетичну методіку, яка «повинна враховувати певні спадкові психічні риси даного родинного конгломерату, домінуючі зацікавлення й ступінь обдарованості, почуття громадянської повинності, культуру сімейних стосунків і товариського життя, діалектику родинної єдності й антиномію окремих особистостей і генерацій тощо» [9, 51].

Г. Стасюк вважає, що в основу методології вивчення феномену мистецьких (письменницьких) династій має бути покладено культурно-антропологічний підхід, який включає історичний, психологічний та генетичний аспекти явища [9, 52].

Окреслені методологічні підходи, на нашу думку, не в повній мірі з'ясовують сутність феномену мистецьких, зокрема музичних династій. Поза увагою науковців залишається духовний світ родини як «інтерсуб'єктивний колективний досвід», який притаманний історичному процесу олюдненого буття, адже першопричиною діяльності є дух, а кінцевим результатом — річ (артефакт) або знак (текст), а отже сенс. Дух характеризує самореалізацію особистості, її «здатність відтворювати себе у предметному світі, зокрема культурі та розпредмечувати цей світ через творчу особистість» [5, 57–58].

Метаісторичний підхід актуалізує роль «первинних колективів» та спільнот (сім'ї, роду, громади, конфесійних об'єднань, нації), які є наскрізними структурами у розвитку історії. Причому не тільки горизонталь стосунків у межах одного-двох поколінь, а й вертикаль духовного досвіду, здобутого та збереженого родиною упродовж багатьох поколінь. Суб'єктом української музично-педагогічної історії як метаісторії постає феномен династій — творчих, наукових, педагогічних, зі сплетіння яких творилась і продовжує свій розвиток духовна культура України [8].

Генетичні характеристики члена родинної спільноти, особливості його зовнішності, характеру, вдачі, спосіб «входження у життєвий топос» формують його індивідуальність. Проте особистість не «задана природою» навіть у поєднанні із соціальними факторами. Особистість — це «морально самокерована система, результат свідомого вибору людиною свого власного образу..., благодатне піднесення до рівня гармонії з духом» [5, 31].

Оскільки особистість здійснюється як трансформація зовнішнього світу у внутрішній, унікальне родинне середовище, з-поміж інших чинників, сприяє формуванню внутрішнього світу кожного члена родинної спільноти [5, 33]. Родина — перший та найближчий для людини соціум, спільні духовні та морально-етичні цінності (від колискової матері та першої молитви до вибору життєвого шляху, майбутнього фаху, формування громадянської та національної самосвідомості). В родині з усталеними традиціями, які з покоління в покоління плекають традиції життєдіяльності, родинних та товариських взаємин, формується «емпатія до родинної історії», свого роду підсвідоме наслідування: «вірність предкам, що стала несвідомою або невидимою (таємна лояльність)» [9, 54]. Кілька поколінь представників однієї династії об'єднує ідея «соборності», яка за твердженням О. Олексюк, у світоглядному аспекті означає «взаємне тяжіння людей та ґрунтується на духовній спорідненості. Першоелементом соборності є особистість. Сама ж соборність в її найвищому, космічному прояві

лежить в основі культури минулого, нинішнього і майбутнього» [6, 10–11].

Спосіб творчого самовираження, різновид мистецької діяльності представників старшого покоління родини значною мірою визначає вибір життєвого шляху, фаху, способу життя, визначає «життєву траєкторію», «наперед визначений хід життєвих подій» представників молодшого. Крім цього нащадок тієї чи іншої династії отримує шанс на реалізацію певної соціальної ролі, здобуття наперед окресленого фаху, причому не примусово, а внаслідок несвідомої, «таємної лояльності», відданості родинній історії, сімейному середовищу, в якому він зростає, відбувалось формування творчої особистості майбутнього продовжувача творчої династії. Тобто приналежність до родинного конгломерату з певним напрямом творчої діяльності (музика, література, театральна діяльність тощо) у значній мірі визначає життєвий шлях, вибір способу творчої самореалізації представників наступного покоління. Прикладом можуть слугувати творчі династії Лисенків, Крушельницьких, Колесів, Нижанківських, Рудницьких, Шухевичів, Барвінських, Менцинських, Ревуцьких, Драгоманових-Косачів, Старицьких, Коцюбинських та багатьох інших.

Виклад основного матеріалу. Яскравим прикладом спадкових творчих «взаємин» в межах кількох поколінь стала династія Крушельницьких, яка зародилась в глибинах мистецького духу народу, творила його найвищі цінності. Витоки роду Крушельницьких сягають 1395 року, коли князь Великого князівства Литовського Володислав Ягайло надав йому шляхетські привілеї. Акт був підтверджений у XVI столітті. У селі Крушельниця виділялось два великі роди — Ставниковичі та Чулевичі. Родина славетної української співачки Соломії Крушельницької належить до роду Ставниковичів. Музично обдарованими були усі члени родини. Отець Амвросій Крушельницький, батько Соломії, був освіченою людиною, знав кілька іноземних мов, володів скрипкою та фортепіано, диригував хорами. О.А. Крушельницький піклувався про добробут багатодітної родини, про освіту та виховання власних дітей, дотримувався прогресивних на той час поглядів [10, 175]. Всупереч громадській думці патріархального галицького середовища кінця XIX століття, він дав можливість доньці здобути музичну освіту у Львові, а згодом за кордоном. Такий вчинок був проявом великої мужності та водночас, демонстрував велику батьківську любов, віру в талант, в силу характеру й велике майбутнє Соломії.

Обраний напрям творчої діяльності ключової особи, найбільш обдарованого та соціально реалізованого представника династії, як правило, визначає мистецьке спрямування інших талановитих представників родини. Саме такий сценарій

був реалізований в родині Крушельницьких. Ключовою персоною мистецької династії, звичайно, була Соломія Крушельницька (1872–1952) — всесвітньо відома українська співачка, а також перша жінка в Галичині, яка свідомо обрала шлях професійної мистецької діяльності, самостійної побудови власного майбутнього. Вона співала на сценах «Ла Скала» в Мілані, «Ковент-Гарден» у Лондоні, «Метрополітен опера» в Нью-Йорку, у театрах Рима, Парижа, Кракова, Петербурга, Сантьяго, Буенос-Айреса, виконувала оперні партії сімома мовами, володіла бездоганним почуттям стилю. Партнерами по сцені були Е. Карузо, М. Баттістіні, Тітто Руффо, Ф. Шаляпін, М. Менцинський, О. Мишуга та інші. С. Крушельницька досягла вершин вокального виконавства та визнання, разом із тим їй була притаманна активна громадянська позиція, Соломія підтримувала товариські стосунки з І. Франком, М. Павликом, М. Грушевською та іншими представниками української культури. Співачка повсюди пропагувала українське мистецтво, українську пісню, утверджувала власну національну та гендерну ідентичність, рівноправність українського мистецтва в світі.

В родині Крушельницьких співали та грали на фортепіано усі. Чудовий голос оперного складу (меццо-сопрано) та любов до співу успадкувала молодша сестра Соломії — Ганна (1887–1965). Вона була наймолодшою дитиною в сім'ї та улюбленицею усієї родини. Хресною мамою дівчинки була Євгенія Барвінська — відома в Галичині піаністка, педагог, камерна співачка та диригент, а також дружина Олександра Барвінського, мати композитора Василя Барвінського. Загальну музичну освіту Ганна здобула вдома: гри на фортепіано та співу навчав батько, згодом сестра Соломія [2, 6]. Фахову музичну освіту Г. Крушельницька здобула у Вищому музичному інституті ім. М. Лисенка (1906) та в Міланській консерваторії у класі вокалу Данте Ларі (1912), куди їй допомогла вступити Соломія. Після закінчення консерваторії Ганна дебютувала в міланському театрі «Лірико» у партії Мікаели в опері Ж. Бізе «Кармен». Згодом вона співала на сценах Варшавської та Львівської опер, а також в театрах Верони, Венеції (1913–1914), Сассарі (1915), Рима (1916) та інших. В її репертуарі партії з опер Дж. Пуччіні, П. Масканьї, Р. Вагнера, романси, українські народні пісні. Співачка володіла сильним оперним голосом, проте в опері співала лише чотири роки. На початку 20-х рр. Г. Крушельницька повертається на батьківщину, бере участь у камерних концертах в Галичині, викладає вокал у Вищому музичному інституті ім. М. Лисенка у Львові, згодом у Дрогобицькій музичній школі. Наприкінці 20-х років співачка завершує публічні виступи, а в 1930 році за станом здоров'я припиняє мистецьку та громадську

активність [2, 15]. Ганні Крушельницькій не вдалося реалізувати особисті творчі сподівання, розкрити у повній мірі силу свого обдарування. Вона не володіла силою характеру та наполегливістю Соломії. Проте із сестрою їх поєднує артистичний талант, сила та краса голосу (адже Ганні були під силу жіночі партії в операх Р. Вагнера), любов до української народної пісні, патріотизм, любов до рідної землі.

Продовжила вокально-мистецькі традиції родини Крушельницьких племінниця славетної артистки, донька рідної сестри Соломії Осипи Амвросіївни, відомої а Галичині співачки, — Одарка Бандрівська (1902–1981) — піаністка, камерна співачка, педагог. Всебічно обдарована дівчина розпочала фахову музичну освіту як піаністка у Вищому музичному інституті ім. М. Лисенка (клас Марії Криницької), згодом продовжила навчання у Віденській музичній академії у професора Франка. Проте, успадкувавши притаманні представникам родини Крушельницьких прекрасні голосові дані, вона вирішила навчатись співу. У 1924 році, поряд з лекціями з музикології у Львівському університеті, О. Бандрівська (драматичне сопрано) студіює сольний спів у відомого педагога Софії Козловської в консерваторії Польського Музичного Товариства. Удосконалювати майстерність вона продовжує в Італії (Мілан, Віареджо), де рік навчається у Соломії Крушельницької [1, 6]. Видатна артистка та педагог мала значний вплив на професійне та особистісне становлення молоді співачки, формування її художнього світогляду, педагогічних засад.

О. Бандрівська реалізувала себе у трьох напрямках: концертно-виконавська, педагогічна та науково-методична діяльність. Після повернення до Львова О. Бандрівська розпочала концертну діяльність як камерна співачка, гастролювала в Галичині, Польщі, Австрії. В її репертуарі, традиційно для галицьких митців та музикантів родини Крушельницьких, були широко представлені твори українських композиторів: Я. Степового, К. Стеценка, В. Матюка, М. Вербицького, Н. Нижанківського, Д. Січинського, В. Барвінського, С. Людкевича, М. Колесси, В. Косенка, Л. Ревуцького. На концертах звучали вокальні твори зарубіжних композиторів — Й.-С. Баха, Й. Гайдна, Ф. Шуберта, Р. Вагнера (знакового композитора для співачок родини Крушельницьких, який засвідчував високий фаховий рівень та особливу майстерність володіння голосом), а також Р. Штрауса, Г. Малера, К. Дебюссі [3].

Педагогічну діяльність О. Бандрівська розпочала у молоді роки, була приватною асистенткою С. Козловської, згодом викладала вокал у Вищому музичному інституті ім. М. Лисенка (з 1931 року). З 40-х років О. Бандрівська працювала

на посаді доцента Львівської державної консерваторії ім. М. Лисенка понад двадцять років, виховала велику плеяду молодих співаків та педагогів. Серед її учнів: М. Антонович (соліст Віденської опери, засновник та диригент Візантійського хору в Утрехті), П. Криницька, Н. Чубарова, Т. Дідик, сестри Марія, Ніна та Даниїла Байко, М. Процев'ят, К. Маслій та інші. Як зазначає М. Жишкович, надзвичайно великим авторитетом для О. Бандрівської протягом усього життя була С. Крушельницька, настанови та методи навчання співу якої вона застосовувала у своїй викладацькій діяльності, зокрема метод власного показу, наслідування (характерна риса італійської вокальної школи), особлива увага до правильної вимови, яскраві образні порівняння у процесі опанування вокального твору, інтелігентність. Бандрівська здійснила теоретичне обґрунтування методики навчання співу, сформулировала власну концепцію камерного вокального виконавства [1,8; 3,176].

Науково-методична спадщина О. Бандрівської стала узагальненням її виконавської та педагогічної діяльності. В теоретичних працях викладачка торкалась широкого кола проблем формування професійного виконавця-вокаліста, прагнула теоретично обґрунтувати методику навчання сольного співу: детально зупинялась на проблемах звуковидобування, техніки співу, гігієни голосу, інтерпретації вокальних творів, розвитку музичного мислення, інтуїції, формування художнього смаку студентів-вокалістів тощо. Разом з тим О. Бандрівську цікавили питання історико-музикологічного характеру. Нею було впорядковано бібліографію солоспівів галицьких композиторів для усіх типів голосів, вперше здійснено звукозапис кращих романсів українських композиторів для високого голосу з метою забезпечення студентів інших факультетів консерваторії фономатеріалом.

О. Бандрівська дотримувалась педагогічних принципів, таких як індивідуальний підхід у процесі навчання вокалу, який полягав у виборі індивідуальної траєкторії розвитку кожного студента на основі всебічного вивчення його природних голосових даних та творчих здібностей, із застосуванням найбільш ефективних методів опанування мистецтва вокалу. Важливим було виховувати у студентів самокритичність, вимогливість до себе, формувати високий рівень особистісної та професійної культури [1, 11–12]. О. Бандрівська опікувалась особистим архівом видатної співачки, згодом стала засновницею Музично-меморіального музею Соломії Крушельницької у Львові (1991), якому передала усі збережені матеріали.

Рідна сестра О. Бандрівської Ольга Карлівна Шухевич (1890–1970) увійшла в історію української музичної культури та освіти як піаністка

та педагог (багато років викладала фортепіано у Вищому музичному інституті ім. М. Лисенка), дружина піаніста з європейським ім'ям Тараса Шухевича, представника ще однієї творчої та наукової династії, представники якої стали борцями за незалежність, розвиток української науки та мистецтва [10, 178].

Обидва брати С. Крушельницької також були музично обдарованими. Антін Амвросійович (1868–1895) був диригентом хору «Боян», а також (поряд з Остапом Нижанківським) одним із організаторів «Бібліотеки музикальної», сприяв Соломії у придбанні нот українських композиторів та іноземних словників. Молодший брат Володимир Амвросійович (1882–1938) — співак-аматор, закінчив юридичний факультет Львівського університету, певний час був імпресаріо Соломії та Ганни [10, 181, 212].

Феномен мистецьких династій полягає у тому, що з плином літ, із зміною поколінь творчий генофонд династії не тільки не втрачає своїх індивідуальних рис, але й збагачується мистецьким та духовним досвідом багатьох наступних поколінь, що засвідчує невичерпність людського буття. Кожна родина вибудовує свій життєвий шлях за принципами та смислами, співзвучними усім членам родинної спільноти. В династичній тягlostі поєднуються теперішнє, минуле й майбутнє.

Ще однією визначною представницею родини Крушельницьких, донькою троюрідного брата Соломії Амвросіївни є Ірина Маланюк (1919–2009) — всесвітньо відома співачка (меццо-сопрано), солістка оперних театрів Австрії, Швейцарії, Німеччини, співала на сценах Мілана, Рима, Неаполя, Флоренції, Венеції, Парижа, Амстердама, Брюсселя, Зальцбурга, Лондона, Мадрида, Женеви, Берліна, Гамбурга, Буенос-Айреса та ін. Вона виконала близько 80 оперних партій, 50 в кантатах та ораторіях, камерно-вокальні твори 45 авторів. Партнерами по сцені Ірини Маланюк були Бірджит Нільсон, Рената Тебальді, Маріо дель Монако, Джузеппе ді Стефано та інші. Артистка співпрацювала з диригентами Б. Вальтером, А. Родзінським, В. Фуртвенглером, а Герберт фон Караян, після несподіваного дебюту співачки у Байройті на вагнерівському фестивалі в ролі богині Фріки у тетралогії «Перстень Нібелунгів», запросив її до участі у наступних фестивалях [7, 4–6]. Надалі їхня співпраця продовжувалась впродовж усієї оперної кар'єри співачки.

Навчання вокалу І. Маланюк розпочала в Адама Дідура, згодом продовжила у видатного педагога, колишньої вагнерівської виконавиці, професорки Анни Бар-Мільденбург. Форми навчання були схожими з лекціями А. Дідура: на заняттях були присутні студенти класу, а також знайомі, друзі, шанувальники таланту співачки.

Професорка навчала не тільки техніки співу, вона вчила проявляти власну індивідуальність, втілювати у співі внутрішні відчуття та емоції [7, 19–20].

Артистична кар'єра Ірини Маланюк розпочалась у Граці, продовжилась в Цюриху. Вона була солісткою Баварської та Віденської опер. Співачка активно гастролює Європою, отримує визнання фахівців, захоплення широкого кола слухачів, здобуває чисельних шанувальників. Європейську пресу заповнили рецензії, статті, інтерв'ю з артисткою. Поряд з характеристиками оперних партій у виконанні І. Маланюк, співацької манери, драматичної гри артистки, критики відзначали «її чудовий теплий голос, музичну інтелігенцію і репрезентативну сценічну постать» [7, 75]. І. Маланюк опанувала дві манери співу: вона майстерно виконувала партії в операх Р. Вагнера, що вимагало сильного та витривалого голосу, разом з тим вона блискуче співала в манері *bel canto* [7, 60]. Прем'єра артистки як солістки в Ла Скала відбулась у травні 1954 року. Графік гастролей І. Маланюк був надзвичайно напруженим. Змінювались міста, театри, музичні та композиторські стилі, мистецькі образи, характери, проте усі партії були виконані бездоганно, художньо довершено. У цьому співачці сприяли риси її характеру: дисциплінованість, сила волі, витривалість, працездатність. Саме ці риси поєднують Ірину Маланюк зі славетною Соломією Крушельницькою. І. Маланюк, як і усім виконавицям з роду Крушельницьких, притаманне почуття патріотизму, вона скрізь пропагувала вітчизняне вокальне мистецтво. У 1952 році в українській газеті вона зазначила: «Хочу служити Україні тим, чим можу: буду співати для неї і про неї!» [7, 87]. В репертуарі І. Маланюк завжди були твори українських композиторів — М. Лисенка, Я. Степового, Д. Січинського, С. Людкевича, В. Барвінського, А. Гнатишина, Б. Лятошинського, українські народні пісні. Заключні гастрольні виступи співачки відбулись у 1972 році для українців США та Канади, де вона виконувала солоспіви українських авторів. Останній публічний концерт І. Маланюк дала в травні 1976 року у Відні з гітаристом Лео Вітошинським, на якому, поряд з творами світової вокальної класики, звучали українські народні пісні [7, 164–165].

На початку 70-х років І. Маланюк розпочала педагогічну діяльність на посаді професора Вищої школи музики і сценічного мистецтва в Граці (1970–1989). Показовим є той факт, що, будучи визнаною оперною співачкою, вона навчала студентів камерного співу. Це вимагало великої культури вокалу, знання репертуару, музичної ерудиції, педагогічного хисту, здатності знайти індивідуальний підхід до кожного учня. Цими якостями І. Маланюк володіла. Впродовж педагогічної діяльності з класу професора Ірини Маланюк вийшло понад 95 студентів [7, 167–168].

Від учнів вона вимагала наполегливої роботи, відданого ставлення до мистецтва, втілення у співі особистих емоцій та переживань, великого значення надавала художній інтуїції, правдивої інтерпретації. Австрійський уряд високо поцінував творчий та педагогічний внесок І. Маланюк в музичну культуру. Вона була членом почесного комітету Товариства приятелів музичних закладів у Відні. У Граці урочисто відзначено 70-у річницю від дня народження співачки.

Ірина Маланюк, як спадкоємиця знаменитого роду, має багато спільних рис із славетною Соломією Крушельницькою. Їх еднають походження, сила та велич таланту, надзвичайної краси голос, характер, воля, амбіційність, наполегливість у досягненні мети. Обидві виконавиці належали до категорії «вагнерівських» співачок, що вимагало сильного, витривалого голосу, високого рівня виконавської майстерності [11, 113]. Усім виконавицям-представницям родини Крушельницьких притаманне почуття патріотизму, громадянської свідомості, любові до рідної землі. Перебуваючи тривалий час за кордоном, вони пропагували скрізь у світі українське музичне мистецтво, у репертуарі видатних співачок завжди були твори вітчизняних композиторів, українські народні пісні.

Висновки. Династія Крушельницьких подарувала українській та європейській культурі славетні імена музикантів, учених, педагогів. Усім представникам родини притаманна національна та «духовна гідність», цілий ряд інтелектуальних,

історичних та творчих звершень. Мистецька династія — це система особистісних та колективних цінностей, які впливають з минулого («коштом досвіду сотень минулих поколінь»), реалізуються у сьогоденні та спрямовані у майбутнє. Історія музичної культури та педагогічної думки в Україні крізь призму метаісторії є ціннісною системою координат, в якій горизонталь часу відображається у зміні поколінь династії, що відбувалась під впливом змін історичних формацій, світоглядних та культурних парадигм, вертикаль духу — це творчі та наукові звершення її представників, які формують духовне поле родинної спільноти, духовний досвід всього народу.

Творча династія Крушельницьких творила найвищі духовні цінності українського народу, стала символом патріотизму, громадянської свідомості, неперервності вітчизняних мистецьких традицій. Життєвий та творчий шлях роду Крушельницьких — шлях накопичення досвіду історії, досвіду десятків минулих поколінь, став відображенням історичної долі народу. Чим багатшим є історичний та культурний досвід народу, «тим більше шансів для його самозбереження».

Стаття не вичерпує усіх аспектів творчої діяльності представників родини Крушельницьких, а лише започатковує цикл публікацій, присвячених династичним студіям, дослідженню наукової, творчої та педагогічної діяльності представників мистецьких династій через призму метаісторичного підходу.

ДЖЕРЕЛА

1. Бандрівська О. Науково-методичні праці, статті, рецензії /упор. Р. Мисько-Пасічник; передмова Л. Кияновська; вступна ст. М. Жишкович. Львів : Видавництво «Апріорі», 2002, 147 с.
2. Ганна Крушельницька. До 130-ти річчя від дня народження /упор. Н. Зюбровська. Тернопіль : Джура, 2017. 16 с.
3. Дзюба О. Одарка Бандрівська: творчий портрет видатної української вокалістки. *Вісник Київського національного університету культури і мистецтв*. Серія «Мистецтвознавство». 2017. № 37. С. 176 — 183.
4. Загайкевич М. Богдана Фільц. Творчий портрет. Київ–Тернопіль : Видавництво «Астон», 2003. 144 с.
5. Кримський С. Під сигнатурою Софії. К. : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2008. 367 с.
6. Олексюк О. Розвиток духовного потенціалу особистості у постнекласичній мистецькій освіті: монографія. К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2019. 268 с.
7. Павлишин С. Історія однієї кар'єри. 2-е вид., доповн. Львів : Ліга-Прес, 2012. 190 с.: іл.
8. Проців Л. Історія музичної педагогіки в Україні: духовні виміри. *Вісник Львівського університету*. Серія мистецтвознавство. 2016. Вип. 17. С. 297 — 303.
9. Стасюк Г. Династія письменників як літературознавча проблема. Феномен роду Драгоманових-Косачів. *Дивослово*. 2012. № 9. С. 51 — 56.
10. Тарнавський Л., Тарнавський В. Родовід Савчинських. Львів : Апріорі, 2011. 268 с.: іл.
11. Філоненко Л., Німоліч О. Соломія Крушельницька — Ірина Маланюк: спадкоємність музично-педагогічних традицій. *Соломія Крушельницька та українська духовність*: збірник статей / ред.-упор. Олег Смоляк, Павло Смоляк. Тернопіль : Видавництво «Астон», 2012. С. 98–117.

REFERENCES

1. Bandrivska, O. (2002). Naukovo-metodychni pratsi, statti, retsenzii [Scientific and Methodical Works, Articles, Reviews]. Upor. R. Mysko-Pasichnyk; peredmovna L. Kyianovska; vst. st. M. Zhishkovych, Lviv: Vydavnytstvo «Apriori», 147 (in Ukrainian).
2. Hanna Krushelnytska. (2017). Do 130-ty richchia vid dnia narodzhennia [To the 130th Anniversary of Her Birth]. Upor. N. Ziubovska, Ternopil: Dzhura, 16 (in Ukrainian).
3. Dziuba, O. (2017). Odarka Bandrivska: tvorchiy portret vydatnoi ukrainskoi vokalistky [Odarka Bandrivska: Creative Portrait of the Prominent Ukrainian Singer]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu kultury i mystetstv*. Seriiia «Mystetstvoznavstvo», 37, 176–183 (in Ukrainian).
4. Zahaikevych, M. (2003). Bohdana Filts. Tvorchiy portret [Bohdana Filts. Creative Portrait]. Kyiv — Ternopil: Vydavnytstvo «Aston», 144 (in Ukrainian).
5. Krymskyi, S. (2008). Pid syhnaturoiu Sofii [Under the Signature of Sophia]. K.: Vyd. dim «Kyievo-Mohylianska akademiia», 367 (in Ukrainian).
6. Olekciuk, O. (2019). Rozvytok duhovnoho potentsialu osobystosti u postneklasychnii mystetskii osviti [Development of Spiritual Ppotential of Person in Post-Classical Art Education]. Monohrafiia, K.: Kyiv. un-t im. Borysa Hrinchenka, 268 (in Ukrainian).
7. Pavlyshyn, S. (2012). Istoriia odniiei kariery [History of One Career]. 2-e vyd., dopovn., Lviv: Liha-Pres, 190 (in Ukrainian).
8. Protsiv, L. (2016). Istoriia muzychnoi pedahohiky v Ukraini: dukhovni vymiry [History of Music Pedagogy in Ukraine: spiritual dimensions]. *Visnyk Lvivskoho universytetu, Seriiia mystetstvoznavstvo*, 17, 297–303 (in Ukrainian).
9. Stasiuk, H. (2012). Dynastiia pismennykiv yak literaturoznavcha problema. Fenomen rodu Drahomanovykh-Kosachiv [Dynasty of Writers as Literary Criticism Problem. Phenomenon of Drahomanov-Kosach Family]. *Dyvoslovo*, 9, 51–56 (in Ukrainian).
10. Tarnavskyi, L., Tarnavskyi, V. (2011). Rodovid Savchynskykh [Genesis of the Savchynsky]. Lviv: Apriori, 268 (in Ukrainian).
11. Filonenko, L., Nimylovych, O. (2012). Solomiia Krushelnytska — Iryna Malaniuk: spadkoiemnist musychno-pedahohichnykh tradytsii [Solomiia Krushelnytska — Iryna Malanyuk: continuity of musical and pedagogical traditions]. *Solomiia Krushelnytska ta ukrainska dukhovnist: zbirnyk statei, red.-upor. Oleh Smoliak, Pavlo Smoliak, Ternopil: Vydavnytstvo «Aston», 98–117 (in Ukrainian).*

Стаття надійшла до редакції 19.10.2020.

Прийнято до друку 22.11.2020.